

KULTURMINNESTRATEGI

IDENTITET MED
SÆRPREG

KULTURMINNEPLAN FOR BERGEN

DEL 1 KULTURMINNESTRATEGI 2019-2023

VEDTATT I BERGEN BYSTYRE 19.06.2019

Hovedmål

Bergen kommunes kulturminnestrategi

1. I Bergen skal vern av kulturminneverdier sikre kvalitet, identitet og særpreg i byutviklingen.
2. I Bergen skal kulturminneverdier ivaretas og forvaltes gjennom ansvarlig og klimavennlig bruk, gjenbruk og transformasjon.
3. I Bergen skal forvaltning av kulturminner baseres på kunnskap og forståelse.
4. Bryggens universelle verdier som verdensarv, og middelalderbyen som helhet, skal sikres.
5. I Bergen skal innsatsen styrkes for å verne om og sikre vår kulturarv.

September 2019

Prosjekt: Kulturminneplan for Bergen.

Del 1 Kulturminnestrategi 2019 - 2023 Identitet med særpreg.

Utarbeidet av: Byantikvaren i Bergen kommune

Kontakt: byantikvaren@bergen.kommune.no mrk. kulturminnestrategi 2019-2023

Alle foto som ikke er kreditert i bildetekst er Byantikvaren i Bergens egne.

Forsidebilde: Trappesmauet. Karakteristisk smau som forbinder Bispensgaten med Lille Øvregate.

Kulturminneplan for Bergen

Del 1 Kulturminnestrategi 2019 - 2023

IDENTITET MED SÆRPREG

- 5 Bystyrevedtak
- 7 Kulturminner: Verdi og muligheter
- 9 Kulturminnenes fortelling om oss
- 9 Bergen, en by i verden
- 10 Kulturminnene gir oss identitet
- 10 Kulturminneforvaltning i Bergen kommune
- 10 Metode kulturminnegrunnlag
- 12 Kulturminneplan
- 12 Bergen 2030, kommuneplanens samfunnsdel
- 13 Grønn strategi
- 15 FNs globale bærekraftsmål
- 15 Farokonvensjonen
- 17 Bergens dilemma
- 21 Bergen kommunes mål for kulturminnevernet
- 5 + 5 x 5: Hovedmål og delmål:**
- 22 Mål 1 Identitet og særpreg
- 24 Mål 2 Bærekraft
- 26 Mål 3 Kunnskap
- 28 Mål 4 Verdensarv
- 30 Mål 5 Sikring
- 33 Planer, føringer og lovgrunnlag

Foto: Skostredet: Bygning fra 1870. Opprinnelig tømmer og bindingsverk, gode materialkvaliteter som gjenbrukes i møte med ny bruk

Saknr 199/19

Arkivsak: 2017/06393

Identitet med særpreg – Kulturminnestrategi for Bergen kommune

Bergen bystyre behandlet saken i møtet 19.06.2019 sak 199/19 og fattet følgende vedtak:

1. Identitet og særpreg – del 1 kulturminnestrategi 2019-2023 vedtas og legges til grunn for forvaltning av kulturminneverdier i Bergen kommune med de presiseringer som er angitt i denne saken.
2. Kulturminnestrategien skal gjøres tilgjengelig og videreutvikles som en kunnskapsbase og verktøy på digital plattform, som støtteverktøy for prosjektutvikling og arealforvaltning. Det legges til grunn at løsningen utarbeides med tilfredsstillende medvirkning og kvalitetstesting med fagmiljø og fremtidige brukergrupper av løsningen.
3. Bystyrets føringer knyttet til oppfølging, slik det fremgår av denne saken, skal legges til grunn for det videre arbeidet med kulturminneplanen, som et supplement til vedtatt planprogram.
4. Vern og ivaretagelse av kulturminner og kulturmiljø i byutviklingen vil, sammen med god oversikt over kulturminner, gi økt forutsigbarhet og bedre forutsetninger for kvalifiserte valg og beslutninger som sikrer fellesskapets interesser og kulturminner som ikke-fornybar ressurs. Kommunen har som mål at det skal gjennomføres en kulturminnekartlegging av alle deler av kommunen.

Bergen bystyres behandling

Følgende representanter tok ordet:

Ruth Sølvli Brudvik (A), Charlotte Spurkeland (H) og Lillian Blom (SV).

Forslag fremsatt i bystyret:

Lillian Blom (SV) fremsatte på vegne av SV følgende tilleggsforslag:

«Vern og ivaretagelse av kulturminner og kulturmiljø i byutviklingen vil, sammen med god oversikt over kulturminner, gi økt forutsigbarhet og bedre forutsetninger for kvalifiserte valg og beslutninger som sikrer fellesskapets interesser og kulturminner som ikke-fornybar ressurs. Kommunen har som mål at det skal gjennomføres en kulturminnekartlegging av alle deler av kommunen.»

Votering:

Innstillingen ble vedtatt enstemmig.

Tilleggsforslag fra SV, fremsatt av Lillian Blom (SV), ble vedtatt med 45 stemmer (A+SV+KrF+MDG+V+R+Sp+UAV).

Komite for miljø og byutvikling behandlet saken i møtet 06.06.2019 sak 190/19 og avga følgende innstilling:

1. Identitet og særpreg – del 1 kulturminnestrategi 2019-2023 vedtas og legges til grunn for forvaltning av kulturminneverdier i Bergen kommune med de presiseringer som er angitt i denne saken.
2. Kulturminnestrategien skal gjøres tilgjengelig og videreutvikles som en kunnskapsbase og verktøy på digital plattform, som støtteverktøy for prosjektutvikling og arealforvaltning. Det legges til grunn at løsningen utarbeides med tilfredsstillende medvirkning og kvalitetstesting med fagmiljø og fremtidige brukergrupper av løsningen.
3. Bystyrets føringer knyttet til oppfølging, slik det fremgår av denne saken, skal legges til grunn for det videre arbeidet med kulturminneplanen, som et supplement til vedtatt planprogram.

Byrådet behandlet saken i møtet 23.05.2019 sak 237/19

Byrådet innstiller til bystyret å fatte følgende vedtak:

Byrådets og komiteens innstilling er likelydende.

Foto: Inndalsveien 102-114. Boliganlegg fra 1938 i hagebystruktur. Helhetlig utparselleringsplan av Olav Halvorsen, som også tegnet bygningene. Det lange bygningsvolumet er forsiktig stykket opp i enkelthus med egen inngang og forhage. Husene er avtrappet etter terrenget og malt i ulike farger som harmonerer med hverandre. Forhagene myker også opp inntrykket av anlegget. På baksiden ligger en større, skjernet bakhage.

Kulturminner: verdi og muligheter

Kulturminnene er vår felles arv. De gir oss identitet og fellesskapsfølelse.

De er også en ressurs som ikke kan fornyes om den tapes. Kulturarven er vår, men den tilhører også fremtiden. Den skal derfor forvaltes og foredles slik at den kan bringes videre til fremtidige generasjoner i god stand.

Bergen er i utvikling. Det planlegges og bygges overalt i kommunen. En god by vil, og skal, være dynamisk. I sin karakter vil den endre seg over tid som følge av sosioøkonomiske og kulturelle endringer. Kulturminner er en del av disse prosessene og kan stille oss overfor store dilemma. Noen ganger er det lett å ta hensyn til kulturminnene, andre ganger oppleves de å være mest til besvær, men mest av alt gir de muligheter for en bærekraftig byutvikling med kvalitet. En byutvikling som styrker Bergen som aktiv og attraktiv by med sin helt særegne identitet.

Vi skal verdsette kvaliteten og verdien av det vi har arvet, men vi skal også føye vårt lag til tidsdybden gjennom nyskapende og god arkitektur av høy kvalitet, gjenbruk og kreativ transformasjon. Hvis det er bra nok, vil det bli fremtidens kulturminner. Utfordringen er å sikre at dette skjer uten å ødelegge kulturarven. Kulturarven er nyttig for samfunnet på mange plan. Både som en opplevelsese- og kunnskapsverdi for oss, men også som en målbar verdi i forhold til parametre som økonomi, verdiskaping og klimaavtrykk.

Kulturminnearbeid har også en samfunnsverdi gjennom medvirkning, inkludering og samarbeid i og på tvers av institusjoner, forvaltning, nærdemokrati og frivillighet.

Vi skal skape gode omgivelser for livene vi lever og for dem som kommer etter oss. Lokal kulturminneforvaltnings oppgave er derfor ikke å konservere byen akkurat slik den er nå, men å bidra til byutvikling der kulturminner er premissgivende.

God kulturminneforvaltning handler om å ta vare på og løfte frem kulturminner, også dem som ikke er åpenbare. Dette kan være de unnselige kulturminnene, dem som ikke har åpenbare estetiske kvaliteter, dem som av ulike årsaker er smertefulle påminnelser, eller dem som knyttes til minoriteter og subkulturer.

Kulturminneforvaltning handler også om å aktivt bidra til kulturminnenes aktualitet i samfunnet. Det er fremtidens kulturminner- og kulturmiljøer vi bygger nå. Enten dette gjøres gjennom bevaring, rehabilitering, ombygging eller nybygg. Det må bygges og utvikles med kvalitet i både form, funksjon, materialbruk og håndverk, på en måte som også ivaretar de immaterielle verdiene. Da bidrar vi tilbake til samfunnet.

Kulturminneplanen er forankret i byrådsplattformen til Schelderup-byrådet, og i Bergen kommunes økonomi- og handlingsplan. Denne kulturminnestrategien inngår som Del 1 i kulturminneplanen for Bergen: «Identitet og Særpreg», og er utarbeidet parallelt med kulturminneplanens Del 2. Del 2 er en kartlegging og beskrivelse av kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap i Bergen. Sammen med Del 2 vil det foreligge en Del 3, med handlingsplan med konkrete forslag til tiltak for å sikre måloppnåelse i den lokale kulturminneforvaltningen.

Johanne Gillow
byantikvar

Foto: Kulturaksen, Rasmus Meyers allé. Her representert ved Bergen Kunsthall, tegnet av Ole Landmark 1935 og Kode 2, tidl. Stenersen-samlingen, tegnet av arkitekt Sverre Lied i 1978

Kulturminnenes fortelling om oss

Bergen har en rik og interessant historie fra de første bosetninger til dagens storby med omegn. En historie som har etterlatt fysiske spor og immateriell kulturarv uløselig knyttet til hverandre. Sammen danner disse en fortelling om hvor vi kommer fra og hvem vi lærte av. En fortelling som gir røtter og fotfeste i en omskiftelig verden, og en fortelling som gir identitet til den enkelte, og til oss som samfunn.

De kulturhistoriske sporene er derfor essensielle i opplevelsen av det som gjør Bergen til Bergen; Bergens særpreg og kvalitet som både by- og landkommune.

Arkeologiske funn kaster stadig nytt lys over vår eldste forhistorie. Beveger man seg gjennom den historiske bykjernen, er man midt i middelalderens Bergen, omgitt av synlige spor som forteller om bystruktur, politikk og makt gjennom århundrene. Kongssetet på Holmen (Bergenshus), det gjenværende havnekarveret på Bryggen, middelalderkirkene, ruiner etter middelalderbyens klostre, kirker og administrasjon, og den intakte middelalderiske gatestrukturen. Under, og i, hus og gater finnes lag på lag av reminisenser etter bergensere av alle sosiale lag som har bodd tett, hatt sitt levebrød, sitt sosiale og sitt religiøse liv i byen - nesten tusen år med byliv.

Bergen, en by i verden

Bergen har blikket vendt utover. Internasjonal handel og sjøfart har vært grunnlaget for bydannelsen. Hanseatene drev handel fra Bryggen i nær 400 år, og er årsaken til at Bryggen i dag er en del av verdens felles kulturarv innskrevet på verdensarvlisten. De var ikke alene om å drive handel, og Bergen har siden middelalderen vært en smeltedigel av nasjonaliteter og handelsfolk. Idéer og trender har hatt kort vei og dette har gitt en kulturdiffusjon som gjennom historien har gitt oss en materiell- og immateriell kulturarv som er særpreget av denne blandingen av det lokale og det internasjonale.

Bergen som by, var avhengig av sitt omland. Bergen var en viktig faktor i verdiskapingen i hele regionen gjennom behovet for mat, materialer og arbeidskraft. Markedet som oppstod var ikke alltid et resultat av overskudd i bygdene rundt byen.

Kirke- og kongemakt, og etter hvert rike byborgere, var store grunneiere som hentet ut inntekt og skatt i form av for eksempel jordbruksvarer og fisk, en beskatning som kunne være hard for både bønder og husmenn å klare, og som kunne lede til armod og sult. Likevel var nærheten til byen også en kilde til inntekt og avsetning for produkter fra hav og jord.

Samtidig formidlet byen impulser utenfra og bidro til utvikling i omegnen. Forskjellen mellom by og land var kanskje stor, men vi kan lese tydelige spor av gjensidig påvirkning i tradisjoner og skikker, ikke minst i den lokale byggeskikken. Mange av de eldste trehusene som vi i dag omtaler som «bergenske» trehus, har hentet både planløsning og byggeteknikk fra den gamle lokale byggeskikken vi finner i regionen, men er gitt et ytre inspirert av mer urban internasjonal påvirkning, ofte ideer hentet fra kontinentets murbygninger. På samme måte som den urbane trearkitekturen ble en tilpassing av de lokale byggetradisjonene, brakte byen ideer og teknologiske nyvinninger til bygdene. For eksempel symmetriske grunnplaner og fasader, vinduer, ovner, og etter hvert både sveitserhus og typehus som brøt med det tradisjonelle vestlandshuset.

På samme måte som i byen ble det nye og moderne brukt direkte, men ga også impulser til f.eks ny detaljering og fargebruk i forbindelse med ombygging. Slik ble forskjellene mellom byen og de nære bygdene gradvis mindre.

Fra by til Storkommune

Fiske og landbruk var viktige ressurser i Bergensområdet. En annen viktig ressurs var vannkraften. Fra de eldste møllene til 1800-tallets store industrieder, ga kraft, kapital og kompetanse grunnlag for stor økonomisk- og sosial verdiskaping med arbeidsplasser, boliger og utviklingen av sterke samfunnsstrukturer.

Hva er et kulturminne?

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Også naturelementer med kulturhistorisk verdi er kulturminner, eller kan inngå som del av et kulturminne.

Kulturminner kan for eksempel være bygninger, hager, gravhauger eller veifar. Disse kan være fra tidligere tider eller fra vår egen tid. Det skilles mellom løse og faste kulturminner.

(Fra Riksantikvaren.no, ordforklaringer)

Kulturmiljø:

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

(Utdrag fra kulturminneloven § 2.)

Vern av kulturminner:

Fredet kulturminne/kulturmiljø:

En fredning er den strengeste form for vern. Fredning innebærer at inngrep/endringer må godkjennes av myndighetene. Lovene som benyttes i dag ved fredning av kulturminner, er kulturminneloven og svalbardmiljøloven.

Vernet:

Når et kulturminne er vernet, har det en formell, juridisk vernestatus. Et vernet kulturminne kan enten være regulert til spesialområde bevaring eller hensynssone bevaring (H570) i en kommunal reguleringsplan, eller fredet etter kulturminneloven. Mange bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men "vernet" er egentlig en samlebetegnelse.

Verneverdig/bevaringsverdig:

At noe er verneverdig betyr at det er verdt å verne, verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At noe er verneverdig innebærer ikke nødvendigvis at det har en juridisk vernestatus.

(Fra Riksantikvaren.no, ordforklaringer)

Etter kommunesammenslåinger på 1900-tallet er Bergen i dag en rikholdig kommune. Her er både gamle bygder med høye kulturminneverdier knyttet til kulturlandskap, bygningsmiljø og enkeltobjekt, en vakker historisk bykjerne med stor tidsdybde og høye urbane kulturminneverdier knyttet til sin 950 årige historie, men også områder i byens randsoner og utkanter som forteller sin historie om byvekst og byutviklingen fra 1800-tallet til i dag. Også her finnes både enkeltobjekt og samlede kulturmiljøer med svært høye kulturminneverdier.

Kulturminnene gir oss identitet

Kunnskap om kulturminner, og kunnskapen vi kan hente fra kulturminner, er et vesentlig grunnlag for bærekraftig byutvikling og byggeri. Gjennom kulturminneverdier finner vi det stedege. Det være seg landskap, bygningsmiljø eller enkeltminner. Vi finner rotfeste og identitet, både for den enkelte innbygger, men også for steder som transformeres og bygges.

Med sin egenverdi, og som potensiale for gode klimavalg gjennom gjenbruk og transformasjon, er kulturminner både en samfunnsressurs og nøkkel til kvalitet og særpreg i byutviklingen.

Bergen skal vokse gjennom fortetting. Dette er krevende og setter høye krav til kvalitet i det som tilføyes. Det krever også at Bergen setter seg høye mål når det gjelder å sikre kulturminner og kulturmiljø og integrere dem i byutviklingen. Ved å la det stedege være premiss, vil Bergens særpreg og stedsidentitet i by og bygd bedre ivaretas og bidra til at vi kan fortette med kvalitet.

Kulturminneforvaltning i Bergen kommune

Bergen har en stolt historie og er stolt av sin historie. Bergen er rik på kulturminner av både lokal og regional verdi, store deler av det historiske Bergen er definert til å ha nasjonale interesse gjennom Riksantikvarens «NB!Register», og, ikke minst, har vi et verdensarv sted med internasjonal kulturminneverdi på Bryggen. Dette er forpliktende for Bergen.

På bakgrunn av dette har kulturminnevern hatt et stort fokus i forvaltning og byutvikling de siste tiår. Bergen var blant de aller første byer som fikk egen Byantikvar i 1993. Byantikvaren er i dag en etat i Byrådsavdeling for byutvikling. I dette ligger en anerkjennelse av at Bergen er svært rik på kulturminner og at kulturminneforvaltning er uløselig knyttet til byutvikling. Kulturminnene gir føringer for hvilke muligheter som finnes, men byutvikling er også en av de største truslene mot bevaring av kulturminner.

Kulturminnegrunnlagenes metode

Siden tidlig 90-tallet har det vært et mål i Bergens byplanlegging å tidligst mulig få oversikt over kulturminner i de store planområdene, med sikte på å finne løsninger som tar hensyn til kulturminneverdiene. Med dette som utgangspunkt, ble metodikken knyttet til Byantikvarens kulturminnegrunnlag utviklet i en tid hvor det meste av norsk kulturminneforvaltning var knyttet til registrering og verdisetting av enkeltobjekt.

Kulturminnegrunnlagene bygger på en helhetlig tilnærming til et konkret planområde. De første kulturminnegrunnlagene var knyttet til kommunedelplaner. I dag lages kulturminnegrunnlag til offentlige planer og strategier på alle plannivå. Metodikken er likevel utviklet fra den samme overordnede tilnærmingen og tar utgangspunkt i fire hovedtema.

En ser først på de helt overordnede topografiske og historiske strukturene; topografi, tidlig historie og kulturlandskap.

Dernest kartlegges historiske kommunikasjonslinjer. Disse har ofte vært strukturerende for utviklingen i et område.

Den offentlige Kulturminneforvaltningen

-er fordelt på flere forvaltningsnivå, her er en oversikt:

Byantikvaren:

Bergen kommune, ved Byantikvaren, har ansvar for lokalt og kommunalt kulturminnevern. Byantikvaren gir innspill til reguleringsplaner og byggesaker i hele Bergen kommune og driver aktiv kartlegging, formidling og rådgiving.

Fylkeskommunen:

Departementet har delegert ansvaret som regional fagmyndighet for kulturminnevern til fylkeskommunen. Fylkeskommunen behandler saker fra hele fylket knyttet til undersøkelsesplikt for automatisk fredete kulturminner og forvaltning av fredede bygninger og anlegg. Som regional planmyndighet gir fylkeskommunen innspill til reguleringsplaner og har innsigelsesrett i plansaker når regionale eller nasjonale verneverdier er truet.

Riksantikvaren:

Riksantikvaren er nasjonalt direktorat for kulturminneforvaltning og faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren utreder og vedtar fredninger av bygninger og anlegg.

Riksantikvaren, er myndighet for forvaltningen av den fredete middelalderbyggrunnen og middelalderbyggene i Bergen.

Sjøfartsmuseet:

Sjøfartsmuseet har ansvar for marine kulturminner. De behandler regulerings- og byggesaker som berører sjøområder i hele fylket.

Klima- og miljødepartementet (KMD):

Klima- og miljødepartementet utformer hovedtrekkene i det nasjonale kulturminnernet gjennom stortingsmeldinger o.l. og er den øverste kulturminnemyndighet.

Foto: Damsgård hovedgård, "det lille slottet". Hovedgården er et av Norges best bevarte anlegg innen rokokko perioden. Damsgård hovedgård er fredet etter kulturminneloven

Det tredje hovedtemaet er bebyggelsesstrukturen, der man ser på samlede større kulturmiljø og utviklingen av bebyggelsesmønster.

Det siste hovedtemaet er enkeltobjekt og anlegg. Avhengig av planområdet, vil dette eksempelvis kunne være viktige grupper av kulturminner, som krigsminner eller enhetlige boligområder, men også eksempler på bygningstyper i området eller helt særskilte kulturminner. Presentasjonen av enkeltobjekt er ikke uttømmende, men er mer eksemplifisering av hva som finnes i planområdet.

De fire hovedtemaene, tidlig historie, kommunikasjonslinjer, bebyggelsesstruktur og enkeltobjekt, er de samme i alle kulturminnegrunnlagene. Kildetilfang og digitale verktøy har endret seg betraktelig siden de første kulturminnegrunnlagene ble laget. Det er også utviklet andre gode analysemetoder som Byantikvaren har kunnet dra nytte av i videreutviklingen av kulturminnegrunnlagene.

Et annet svært vesentlig trekk ved kulturminnegrunnlagsmetodikken har vært den nevnte tilknytningen til pågående offentlig planarbeid. Dette har gitt mulighet til raskt å sikre det juridiske vernet av de kartlagte kulturminneverdiene i området. I dag skjer dette gjennom kartfesting av hensynssoner innenfor planområdet og gjennom bestemmelser og retningslinjer.

I gjeldende planverk kan man kartfeste hensynssoner for kulturminner og kulturmiljø også i kommuneplanens arealdel (KPA). I gjeldende KPA er det kartfestet flere hensynssoner, og det er knyttet spesifikke retningslinjer til hver hensynssone. Det er i tillegg laget bestemmelsesområder for noen utvalgte historiske senter i tillegg til det historiske sentrum av Bergen. Disse knytter det seg egne bestemmelser til.

Kulturminneplan

Bergen er en stor kommune og en storby i norsk målestokk. Byantikvaren arbeider med en kulturminneplan for hele Bergen. Denne vil i stor grad følge metodikken som er utviklet gjennom kulturminnegrunnlagene, men være kommunedekkende. Samtidig gjør den noen tematiske dypdykk.

En kulturminneplan skal gi kommunen oversikt over kulturminner i kommunen og legge grunnlag for å sikre disse verdiene gjennom formelt vern etter plan- og bygningsloven. Kulturminneplanen vil gi både tematiske oversikter og områdebeskrivelser, men vil ikke være uttømmende for enkeltminner i kommunen. Det er i tillegg startet et arbeid med digital registrering av enkeltminner. Som et ledd i arbeidet med kulturminneplanen, vil forslag til ytterligere hensynssoner (tentative hensynssoner) være en viktig oppgave for å sikre kulturminnenes juridiske status, og øke forutsigbarheten for planleggere og tiltakshavere.

Bergen 2030, kommuneplanens samfunnsdel

Bergen kommunes kulturminneforvaltning følger av en rekke overordnede føringer. På lokalt nivå er politiske føringer gitt gjennom byrådsplattform og politiske vedtak. Blant disse er vedtatt samfunnsdel til kommuneplanen (vedtatt 24.juni 2015). Samfunnsdelen har fastsatt langsiktige mål og satsingsområder for hele kommunen for å gjøre Bergen til en aktiv og attraktiv by. Herunder ligger det at Bergen skal være en gåby, fremtidsrettet, engasjert, en drivkraft i regionen, grønn, kompakt, mangfoldig, trygg og særpreget by. For satsingsområdet "Særpreget" sier *Bergen 2030* at Bergen skal ta vare på og videreutvikle byens historiske særpreget:

Bydelene i Bergen ligger i et frodig og variert landskap.

Bydelene har sin egen historie, sine særegenheter og sine kulturtradisjoner.

Nyere tids utbygging er en viktig del av bydelens identitet og samtidig et uttrykk for

Bergens modernitet. Vern av kulturminner, og mye av det nye som er bygget i bydelene, har ikke fått samme oppmerksomhet og pleie som i byens sentrale deler.

Kulturminner

-er ikke en fornybar ressurs.

Retningslinjer, lover og forskrifter med krav til for eksempel sikring, klima- og energitilpassing, arealformål, universell utforming og ønsket bruk, kan være utfordrende i møtet med vern av kulturhistoriske verdier. Det kreves god og løsningsorientert dialog basert på kunnskap.

(fra Byrådets handlings- og økonomiplan 2017-2020)

Plan- og bygningsloven

-om utforming, visuelle kvaliteter og ivaretagelse av kulturell verdi:

§ 29-1 Utforming av tiltak: Ethvert tiltak (...) skal prosjekteres og utføres slik at det får en god arkitektonisk utforming i samsvar med sin funksjon etter reglene gitt i eller i medhold av plan- og bygningsloven.

§ 29-2. Visuelle kvaliteter:

Ethvert tiltak (...) skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

§ 31-1 Ivaretagelse av kulturell verdi

Ved endring av eksisterende byggverk, oppussing og rehabilitering skal kommunen se til at historisk, arkitektonisk eller annen kulturell verdi som knytter seg til et byggverks ytre, så vidt mulig blir bevart.

§ 31-2 (...) Kommunen kan gi tillatelse til bruksendring og nødvendig ombygging og rehabilitering av eksisterende byggverk også når det ikke er mulig å tilpasse byggverket til tekniske krav uten uforholdsmessige kostnader, dersom bruksendringen eller ombyggingen er forsvarlig og nødvendig for å sikre hensiktsmessig bruk.

Hagebyen på Nymark er en karakteristisk struktur med særegne kvaliteter, som forhager, gjerder og trapper som er tilpasset terrenget.

Det finnes umistelige stedskvaliteter og fremragende arkitektur og byplangrep også her. Mye av det virkelig nyskapende har ofte funnet sted i byens ytterkanter, i områder uten tradisjonsrike forventninger.

Grønn strategi

Grønn strategi er Bergen kommunes klima- og energihandlingsplan, som bygger direkte fra Samfunnsdelen. I «Grønn strategi» løftes planer og mål for at Bergen skal snu trenden ved å redusere de direkte klimagassutslippene og bli fossilfri innen 2030. Blant målene er også mål om energioptimalisering. Klimagasser fra bygninger genereres i hovedsak gjennom energiforbruk og gjennom produksjon av materialer, både i byggefase, og gjennom hele bygningens livsløp.

Grønn strategis mål for energi i bygg er å redusere energibruk og bruk av fossil energi, samtidig som bruk av klimavennlige materialer og produksjon av fornybar energi skal fremmes. Grønn strategi peker også på den eksisterende bygningsmassen som i stor grad består av våre kulturminner og kulturmiljø, som et område for potensielt å utforske bedre virkemidler og tiltak for å gjøre disse mer energieffektive. Det settes spesifikke mål knyttet opp til reduksjon av energiforbruk når det gjelder oppvarming og kjøling, produksjon og bruk av klimavennlige materialer, og trafikk relatert til bygget. Det er viktig å finne gode, fremtidsrettede løsninger som også ivaretar kulturminneverdiene, som del av det grønne skiftet.

Vedtak i Bergen kommunes årlige økonomi- og handlingsplan gir mål for kulturminneforvaltningen i Bergen kommune og dermed for de strategiske valgene som er nødvendige for å nå disse målene.

Grønn strategi

Bergen kommunes klima- og energihandlingsplan

Grønn strategi konsentrerer seg om fem hovedtema for å nå målet:

- Grønt næringsliv: Næring, industri og landbruk skal utvikles til å gå i en grønn retning
- Transport og mobilitet
- Energi i bygg
- Forbruksmønster, avfall og ressurser
- Tilpasning til klimaendringer

Foto: Friluftsmuseet "Gamle Laxevaag": Forlegningen som ble etablert på Jansonmarken under krigen besto blant annet av en "Hochbunker". Bunkeren er lite endret og luftvernstillingene på taket er delvis intakt

I regional «Kulturplan for Hordaland 2015-2025» slås det fast at hensynet til kulturminner skal sikres i all lokal, regional og statlig utvikling og arealplanlegging. På statlig nivå er der en rekke statlige retningslinjer og strategier som angår kommunens forvaltning av kulturminner. Disse er mer detaljert gjennomgått i planprogram for kulturminneplanen. For forvaltningen av Bergen som historisk by, er «Veileder til forvaltning av NB! -Områder» og «Riksantikvarens Bystrategi 2017-2020» viktig førende dokument. De adresserer noen av de dilemma og utfordringer som ligger i møtepunktet mellom kulturminneverdi, vern og utvikling.

FNs globale bærekraftsmål

Internasjonale mål er nedfelt i konvensjoner og gjennom internasjonale organisasjoners arbeid og mål, og har direkte betydning for Bergens forvaltning av kulturminner og kulturmiljø. For Bergen er verdensarvkonvensjonen og FNs bærekraftsmål særlig viktige.

FNs 17 bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene. Kulturminnene som ressurs inngår i flere av FNs nedfelte mål, og trekkes spesielt frem under mål 11:

Gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige.

Det er knyttet delmål til punkt 11. For delmål 11.4 presiseres betydningen av kulturarven: *Styrke innsatsen for å verne om og sikre verdens kultur- og naturarv.*

I tillegg til at natur- og kulturarven vår er viktig for å skape en attraktiv, særpreget og identitetsrik by, er også våre bestående bygninger del av vår fremtid. FNs bærekraftsmål 12 sier at vi må sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre for fremtiden, ved å ha en ansvarlig forbruk og produksjon.

Delmål, punkt 12.5 sier: *Innen 2030 må vi betydelig redusere avfallsmengden gjennom forbud, reduksjon, gjenvinning og ombruk.*

90% av boligene vi vil ha i 2020 er allerede bygget, og 80% av dagens bygningsmasse vil fortsatt stå i 2050. Derfor er det også, i et bærekraftsperspektiv, viktig at eksisterende bygninger tas vare på, oppgraderes og brukes.

Farokonvensjonen

Farokonvensjonen er Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet. Konvensjonen flytter perspektivet fra objekt til mennesker og samfunn. Konvensjonen tar utgangspunkt i menneskenes rett til kulturarv, rett til å tolke sin egen historie og sine egne kulturminner. Konvensjonen vektlegger at enhver har ansvar for å respektere andres kulturarv i samme grad som sin egen, og, som følge av dette, respektere hele Europas kulturarv.

Et viktig element er at den innfører begrepet «kulturarvfellesskap» («heritage communities») og understreker disse rett til å få sine kulturminner beskyttet. Slike «kulturarvfellesskap» kan være etniske eller religiøse grupper, men også andre typer fellesskap som har en felles kulturminnebestand. Konvensjonen erkjenner at kulturarv er en iboende del av retten til å delta i samfunnets kulturelle liv, slik det også er fastslått i menneskerettighetserklæringen. Farokonvensjonen blir regnet som et viktig steg på veien til en ny, fredsskapende og konfliktforebyggende måte å håndtere kulturminner på.

Kommuneplanens samfunnsdel, Bergen 2030

Bergen skal ta vare på og videreutvikle byens historiske særpreget, satsing 1:

Bergen skal ta vare på og videreutvikle byens historiske særpreget. Det å hegne om og foredle byens historiske kulturlandskap er en prioritert oppgave. Den delen av byen som har røtter i middelalderen står i en særstilling. Vi må være forsiktige med å tilføre elementer som forstyrrer opplevelsen av dette unike kulturlandskapet.

Samtidig har de historiske delene av byen tradisjonelt vært de mest aktive og livlige. Den historiske bykjernen må ikke reduseres til et museum eller en arena for fest og moro når årstiden og været tillater det. Vi skal legge til rette for god tilgjengelighet for alle og må stimulere til vern gjennom bruk.

Verdien av den historiske arven må tolkes og diskuteres på nytt og på nytt. Liksom byen har ekspandert har sentrum ekspandert. Det er behov for en ny definisjon av sentrum som den fremtidige sammenhengende tette byen. (Fra Kommuneplanens samfunnsdel 2030, Attraktivitet, satsing 1:særpreget.)

Foto: Taklandskapet over Krohnengen. Krohnengen og Wesselengen som ble regulert i 1868 til trehusbebyggles for arbeidere. Disse områdene samt Øvre Ladegården er de siste bynære utbygginger av trehus. De særpreg som karakteriserer de forskjellige utbyggingsområdene fra denne perioden måbevares, både når det gjelder byggeteknikk og planideal (Kommunedelplan Sandviken og Fjellsiden nord)

Foto: Hanne Farestveit.

Sjønære kulturminner er viktige for Bergens kulturarv. Her fra Tellevik.

Bergenske dilemma

I kommuneplanens samfunnsdel, Bergen 2030, er visjonen at Bergen skal bli en aktiv og attraktiv by som skal utvikles som «Gåbyen», en klimavennlig samfunnsutvikling som bygger opp under samfunns mål som eksempelvis god folkehelse for alle. Kompakt byutvikling skal i hovedsak skje ved fortetting rundt kollektivknutepunkt og langs traseer med høy kollektivfrekvens.

Kollektivknutepunkt er ofte sammenfallende med historiske lokalsentra med stedefull karakter og store kulturmiljøverdier. Forslaget til ny kommunedelens arealplan (KPA 2018) for Bergen påpeker også hensynet til kulturminner og kulturminnenes betydning for identitet og særegenhet. I fortettingsområdene oppstår det derfor en interessekonflikt mellom mål om klimavennlig og kompakt byutvikling og vern av eksisterende kulturmiljø.

I mindre skala vil ønsket om høy utnyttelse og effektiv utbygging, som er i tråd med krav til fortetting og kompakt utbygging, ofte komme i konflikt med sårbare og terrengtilpassede kulturminner, eksempelvis bynære landbruksrelaterte kulturminner og kulturmiljø, eller villabebyggelse og eldre småhusmiljø. Ofte ser vi at disse kulturminnene blir nedprioritert til fordel for andre hensyn for å oppnå en kompakt byutvikling eller god fremkommelighet for eksempel sykkel.

Interessekonfliktene knyttet til fortetting har ofte en ensidig vektlegging av bærekraftig by- og samfunnsutvikling der kulturarven av lokal betydning blir lettere vektet enn hensynet til fortettingspolitikk, på tross av at vern av den bestående bygningsmassen også er klimavennlig og bærekraftig.

Riksantikvarens bystrategi 2017-2020

- Mangfoldet og byens egenart skal bevares og videreføres.
 - Kulturarv skal forvaltes i lys av sin samfunnsmessige verdi.
 - Kvalitet skal vektlegges på alle nivåer – fra planer til enkeltbygg.
 - Hvilken bevaringsløsning som velges, skal reflektere hvilke verdier som skal ivaretas.
 - Forvaltningen skal være tidlig, tydelig og løsningsorientert.
 - Kulturarv skal brukes som ressurser i utviklingen av klimavennlige byer.
 - Kulturminnene skal være rustet til å møte klimaendringene.
 - Arbeidet skal gjennomføres med gode prosesser og medvirkning.
 - Kunnskapen om forvaltning av kulturarv i byer skal styrkes.
- (ra.no/bystrategi)

Tekniske og industrielle kulturminner vitner om fremveksten av den moderne byen. Disse kulturminnene er ofte robuste og kan tilpasses ny bruk uten at det går på bekostning av kulturminneverdiene.

Funksjonalitet

Landbrukets og industriens kulturminner er en utsatt gruppe kulturminner også fordi de er lite funksjonelle for dagens drift, eller er gått ut av bruk. Mulighetene til transformasjon og gjenbruk blir ikke utforsket tilstrekkelig og kulturminnene betraktes som et problem fremfor en mulighet til å synliggjøre og forsterke lokal identitet i en klimavennlig løsning. I et klimagassregnskap kommer bevaring av kulturminnene ofte svært gunstig ut.

Smertefulle kulturminner

Under 2.verdenskrig var Bergen en viktig by for okkupasjonsmakten og her var stor aktivitet. De fleste spor etter okkupasjonen er revet og de vi fortsatt har kan oppfattes som smertefulle påminnelser som ønskes fjernet. Men også de fysiske sporene etter den smertefulle historien skal tas vare på, synliggjøres, være en kilde til kunnskap og en påminnelse om at historien ikke skal gjentas. Dette vil også gjelde for andre typer kulturminner som det knytter seg tro og hendelser til, også immaterielle.

Kulturlandskap

Sjøen og det store landskapsrommet har vært konstituerende for Bergen by. Bergen har en bratt topografi og en tett bebyggelse. Når fortetting skal skje gjennom kompakt byutvikling i allerede bebygde områder, er utfylling i sjø et nærliggende valg. Dette skaper interessekonflikter.

Sjøen, sjølinjen og de sjønære kulturminnene er uløselig knyttet til Bergen som sjøfarts- og handelsby, der sjøen var den viktigste transportåren gjennom hele Bergens lange historie. Nærheten til sjø og Bergens gode beliggenhet langs leden, muliggjorde utvikling av havn og industri. Bergen har en lang og stolt historie knyttet til sjøen som har gitt oss kulturminner av høy lokal, regional, nasjonal og global verdi og der vårt eldste havnekvartier Bryggen står på UNESCO's liste over verdens kultur- og naturarv.

Bærekraft og byutvikling

Fagrådet for bærekraftig bypolitikk (MD/KMD 2013) anbefalte å styrke byene og øke kvalitetene i etablerte bymiljøer. De skriver:

”Det er ikke bærekraftig at eksisterende bebyggelse fraflyttes, blir stående tom eller rives. Derfor må det legges til rette for byomdanning ved gjenbruk, og fortetting gjennom transformasjon. Byspredning fører til at bestående kvaliteter forsvinner og at verdier går tapt.”

Foto:
Byens urbane kulturlandskap med sjø og høyder, karakter av teppebebyggelse, synlig taklandskap
og kirketårn og fjellsider som viktigste visuelle målpunkt, er viktig å ivareta. (foto: R. Roberto)

Strømgaten: Aksen som strekker seg fra Parkveien på Nygårdshøyden til Kong Oscars gate, via Lillestrømmen mellom Lunegårdsvannene. Foto: Nina Blågestad

Historisk by

Bergen er en historisk by som ikke skal konserveres, men som skal være dynamisk og under utvikling. Som alle byer. Bergen har samtidig helt særlige kvaliteter knyttet til svært høye kulturminneverdier som må ivaretas. Bergen er 950 år i 2020 og hele den nesten tusenårige historien kan gjenfinnes i byen: fredete arkeologiske kulturlag, middelalderkirker og middelalderske profane bygg og ruiner, bortgemte steinkjellere fra senmiddelalderen, middelalderske veifar og allmenninger, de tette trehusmiljøene med røtter tilbake til 16-1700 tallet, 1800-tallets kontinentale arkitektur- og byambisjoner, nyklassisismens praktbygg rundt Torgallmenningen og senere enkeltbygg av høy arkitektonisk kvalitet. Når man samtidig skal fortette og bygge ny by med korte avstander, oppstår det interessekonflikter.

Brann og forfall

Bergen har svært verdifull eldre trehusbebyggelse som er sårbare kulturmiljø. I de tette trehusområdene og i sjøbodmiljøene er det høy brannrisiko, og også en trussel mot kulturminneverdier knyttet til forfall. Kommunene har ikke tilstrekkelige virkemidler for å sikre disse kulturminnene og det vil ofte være interessekonflikter mellom felleskapets interesser for egen kulturarv og privat eiendomsrett og interesser.

Om bevaring og utvikling

Begrepsparet bevaring og utvikling har historisk innenfor kulturminnevernet stått i motsetning til hverandre ved at utvikling i stor grad var en "trussel" mot vern av kulturminner. Denne forståelsen er i endring:

1. Før ca. 1975 handlet det mest om bevaring eller utvikling, enten-eller (Venezia-charteret 1964).

2. Etter det europeiske arkitekturvernåret i 1975 vokste det frem et behov for å ta tak i både bevaring og utvikling, side om side. (Amsterdam-erklæringen 1975).

3. Utover på 1990-tallet ble det stadig mer aktuelt å arbeide med integrerte løsninger som bevaring gjennom utvikling og se på kulturarven som en ressurs. (Granada-konvensjonen 1985, Washington-charteret 1987).

4. I tillegg til å være en ressurs er kulturarven i dag stadig oftere en motor i byutviklingen, og motsetningsforholdet er dermed snudd til utvikling gjennom bevaring (Den europeiske landskaps- konvensjonen 2004, Faro-konvensjonen 2005, Unescos «Recommendation on Historic Urban Landscapes» 2011). (fra Riksantikvarens bystrategi)

Møhlenpris: Den pastellfargete kvartalbebyggelsen er ett av våre få enhetlige byområder med streng kvartalstruktur som ivaretas gjennom kommunedelplanen for sentrum sine bestemmelser.

Bergen kommunes mål for kulturminnevernet

For å styrke Bergens identitet og særpreg trenger vi å utvikle en bedre forståelse for hvordan vi kan og bør ta bedre vare på våre kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap. Vi trenger en holdningsendring i forhold til hvordan vi forvalter et fellesgode som kulturarven i en bærekraftig samfunnsutvikling.

Kulturminnestrategien (Del 1 av Kulturminneplanen i Bergen) er kommunens viktigste kulturminnepolitiske dokument. Strategien er overordnet og gir retning for hvordan vi i Bergen skal styrke identitet og særpreg gjennom bærekraftig og kunnskapsbasert forvaltning. Strategien beskriver kulturminnenes rolle og betydning for oss alle. Den beskriver utfordringer, dilemma og muligheter, og kobler disse til regionale, nasjonale og internasjonale mål, forventninger og føringer.

Bergen 2030 (KPS 2030), Grønn strategi, Kommuneplanens arealdel (KPA 2018), FNs bærekraftsmål og nasjonale- og regionale forventninger, gir alle en tydelig retning mot en mer bærekraftig og inkluderende samfunnsplanlegging. Som kommune er vi forpliktet til å følge opp disse målene. Byantikvaren har derfor trukket fem tematiserte hovedmål direkte ut fra de overordnede mål og føringer: Identitet og særpreg, bærekraft, kunnskap, verdensarv og sikring av kulturminner:

- Identitet og særpreg (Attraktiv og særpreget, Bergen 2030-KPS og Farokonvensjonen)
- Bærekraft (FNs globale bærekraftsmål og Bergen kommunes Grønn strategi)
- Kunnskap (Riksantikvarens prosjekt: Kulturminnekompetanse i kommunene)
- Verdensarv (FNs bærekraftsmål, Verdensarvkonvensjonen, Farokonvensjonen)
- Sikring (FNs bærekraftsmål, Nasjonale st.mld)

Til de tematiserte hovedmålene er det knyttet fem strategiske delmål. Delmålene er å forstå som presiseringer og praktiske anvendelser til hovedmålet. Delmålene er retningsgivende og ikke egne mål eller bestemmelser.

§

Kommuneplanens arealdel 2018

§ 35.5 Hensynssone bevaring kulturmiljø (H570)

Kulturmiljø og historisk bebyggelse skal sikres og ivaretas. De karakteristiske trekkene ved bebyggelse, bebyggelsesstruktur og kulturlandskap definerer områder og gir det særpreg. Det skal derfor tas spesielle hensyn til dette ved søknad om tiltak og endret arealbruk.

Utfyllende retningslinjer til de enkelte hensynssonene fremgår av «Utfyllende informasjon til hensynssoner for bevaring av kulturmiljø», vedlegg 4 til KPA2018

1

I Bergen skal vern av kulturminneverdier sikre kvalitet, identitet og særpreg i byutviklingen.

Dette gjør vi ved å:

- 1.1. Bruke kulturminnenes egenverdi, og deres kulturhistoriske sammenheng, som en attraktiv ressurs i stedsutviklingen.
- 1.2. Ivareta viktige strukturer som vei, eiendom- og tomtestrukturer og forholdet mellom hus og hage.
- 1.3. Ivareta eksisterende bygninger og bygningsmiljø i fortetningsområder og la typologi, form og materialitet i det eksisterende være førende for nye tiltak.
- 1.4. Videreføre overordnet karakter, sammenheng og struktur og la ny bebyggelse harmonere med omgivelsene.
- 1.5. La karakteristisk og stedegen materialbruk, skala, form og struktur være førende ved tiltak og områdeutvikling.

§

Kommuneplanens arealdel 2018

12.5 Kulturminner, verneverdig historisk kulturmiljø og kulturlandskap skal brukes for å videreutvikle bergensk byggeskikk med kvalitet og særpreg.

§26.3 Sone 2 Byfortettingssone 26.3.1
26.3.5 For tiltak innenfor hensynssone kulturmiljø skal det legges særlig vekt på bygningsform og bebyggelsesstruktur. Til 26.3.5: Se også § 35.5.

§ 35.5 Kulturmiljø (570)
Kulturmiljø og historisk bebyggelse skal sikres og ivaretas.
De karakteristiske trekkene ved bebyggelse, bebyggelsesstruktur og kulturlandskap definerer områder og gir det særpreg. Det skal derfor tas spesielle hensyn til dette ved søknad om tiltak og endret arealbruk.

1.

Kulturminner som bærere av identitet og særpreg: Kulturminner har stor betydning for det som oppfattes som stedets identitet og særpreg.

Kulturlandskap, byrom og bygninger av ulik alder har stor opplevelsesverdi for innbyggere og besøkende. Kulturarven som byene er bærer av, er viktig for identitet, samhold og tilhørighet. Den er en ressurs for besøkende og alle som bor i byen, den skaper attraktive steder, og den gir grunnlag for trivsel, reiseliv og næringsutvikling.

Byutviklingen i Bergen skal skje gjennom fortetting med kvalitet. For å sikre dette, er ivaretagelse av det eksisterende bygde miljø og kulturminneverdiene vesentlig.

Kulturminner som forsvinner kan ikke erstattes. Ved å ivareta det eksisterende og la det eksisterende bygningsmiljøet være førende for valg av typologi, form og materialitet, vil identitet, særpreg og det attraktive i området fremheves og videreføres.

3.

2.

4.

1. Zander Kaas gate: Eksisterende kvartalstruktur, form, høyder og materialitet, er førende for nybygget. 2. Nybygg i Innalsveien som bryter med volum og størrelse, men søker å tilpasse seg ved hjelp av fargebruk. 3. Godt tilbygg som bryter med den verneverdige villaen når det gjelder form, uttrykk og skala, men tilpasser seg med valg av material og farge. Foto: Saunders architecture. 4. Hamburgersmauet: Fin tilpasning til den verneverdige trehusbebyggelsen i området rundt Lille Øvre gate.

2

I Bergen skal kulturminneverdier ivaretas og forvaltes gjennom ansvarlig og klimavennlig bruk, gjenbruk og transformasjon.

Dette gjør vi ved å:

- 2.1. Styrke innsatsen for å fremme bevaring, vedlikehold og gjenbruk av bygninger og bygningsdeler.
- 2.2. Bidra til forskning og utvikling av gode eksempler på klimatilpassing og energiøkonomisering der hensynet til kulturminneverdier legges til grunn.
- 2.3. La bevaring, transformasjon og ny bruk være det foretrukne alternativet der kulturminner har mistet sin opprinnelige funksjon.
- 2.4. La kommunens egne eiendommer utvikles som gode forbildeprosjekter med overføringsverdi.
- 2.5. Inkludere eventuell riving av eksisterende bygningsmasse i det totale klimagassregnskapet for nye tiltak.

§

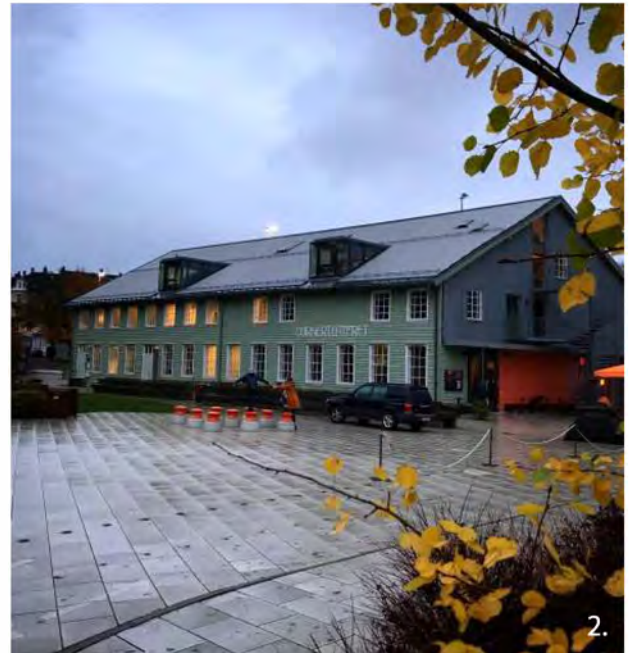
Kommuneplanens arealdel 2018

8.1.1 Bergensk byskikk skal ligge til grunn for ny byutvikling. Det betyr en tett by der naturlandskap, kulturhistorie og allmenninger gir grunnlag for en finmasket byromstruktur med kvalitet og identitet.

8.2.4 Utforming av byrom og bygninger skal ivareta sammenheng med omkringliggende landskap, stedets historiske strukturer og kulturminner.

§ 38.3 Historiske områder (pbl § 11-9 nr 5) (#4 - #9)

38.3.1 Bebyggelsens egenart og særpregede kulturmiljø skal sikres og opprettholdes i Bergen sentrum (#4), Alvøen (#5), Laksevåg (#6), Nesttun (#7), Salhus (#8) og Ytre Arna (#9). Eksisterende bebyggelse skal være premissgivende for byggehøyder, volum og bebyggelsesstruktur ved nye tiltak.

Unike uerstattelige verdier. FNs bærekraftsmål peker på bærekraftige byer og samfunn, som krever at bruk, gjenbruk og transformasjon av eksisterende bygningsmasse gis prioritet fremfor rivning og nybygg. Her kan kulturminner gi viktige bidrag.

Et eksisterende eldre bygg er i utgangspunktet klimanøytralt. Ved rehabilitering og transformasjon vil klimagassregnskapet være gunstigere sett i forhold til et nybygg, selv når svært energiokonomiske løsninger ligger til grunn for nybygget. Rivning i seg selv innebærer en betydelig miljøbelastning. Tradisjonelt byggeri med hensyn til lokal-klimatiske forhold, bygningsteknologi og materialbruk er ofte tuftet på en forståelse og tradisjon, der varighet og materialøkonomi er nøkkelkunnskap.

Kulturminnene er en stor ressurs og kan være et spennende utgangspunkt for innovativ transformasjon og ny bruk, samtidig som de bidrar positivt i bestrebelser på å nå samfunnets klimamål, uten vesentlig forringelse av kulturminneverdier.

1. Høyskolen i Bergen. Vellykket transformasjon av verkstedsbygninger og innføring av kontrasterende nybygg. Bygningene harmonerer fint med hverandre, mye på grunn av en bevisst holdning til materialbruk. 2. Cornerteateret på Møhlenpris. Transformasjon av verneverdig bygning uten at den nye bruken etableres på bekostning av kulturminneverdien. 3. USF, Verftet. Prosjekt som viser tydelig hvor stor tålegrense våre teknisk- industrielle kulturminner har for endring. 4. Ny-Krohnborg skole. Istandsetting og fortsatt bruk av våre 1900-skoler, med nyere tilføyelser.

3

I Bergen kommune skal forvaltning av kulturminner baseres på kunnskap og forståelse.

Dette gjør vi ved å:

- 3.1. Kartlegge og identifisere kulturminner tidlig i plan- og byggeprosesser, og legge kunnskapen til grunn for planlegging og beslutning.
- 3.2. La digitalisering være prioritert gjennom bruk og utvikling av digitale verktøy for kartlegging, registrering, formidling og tilgjengeliggjøring av kulturminner.
- 3.3. Synliggjøre behovet for forskningsbasert kunnskap og stimulere til samarbeid med de sterke kunnskaps- og forskningsmiljøene knyttet til universitet og høyskoler i byen.
- 3.4. Formidle kunnskap om kulturminner og kulturminnevern gjennom utarbeidelse av eksempelsamlinger, veiledere og kulturminnegrunnlag.
- 3.5. Dele og formidle kunnskap om kulturminner og kulturminnevern gjennom aktivt samarbeid og medvirkning med eiere, frivillige, lag og organisasjoner.

§

Kommuneplanens arealdel 2018

12.1 Konsekvenser for eventuelle kulturminner skal vurderes i alle plan- og byggesaker, også i sjø. Vurdering av kulturminner og kulturmiljø skal være en integrert del av arealplanlegging og søknad om tiltak.

12.2 Bygninger, anlegg eller miljø som har kulturhistorisk verdi, skal i størst mulig grad ivaretas i plan- og byggesaksbehandlingen. Søkes det om riving av bygninger, anlegg eller miljø som kan ha særlig kulturhistorisk verdi, skal saken til uttale hos Byantikvaren.

38.3.2 I alle plan- og byggesaker, også i sjø, skal det utarbeides dokumentasjon, der historisk bystruktur, ferdselsårer og bygningsmiljø klarlegges og drøftes mht. betydning og føringer for videre byutvikling.

Forskning, kartlegging, identifisering og formidling:

Kulturminnernes verdi deles ofte i tre hovedkategorier: opplevelsesverdi, bruksverdi (økonomisk- og sosial verdiskaping) og kunnskapsverdi.

Kunnskap om kulturminner er nødvendig for å kunne kartlegge, identifisere verdi og avgjøre tålegrense for endringer. Denne kunnskapen kan vise oss sammenhengen mellom historien, levde liv og fysiske spor, og er samtidig en verdifull kilde til samfunnsforståelse og erkjennelse av kulturminnernes verdi som samfunnsressurs.

Vi trenger kunnskap for å kunne forvalte kulturminnene for ettertiden og sikre etterrettelig forvaltning. Forskning og kunnskapsinnhenting er derfor vesentlig. Heri ligger også registrering og tilgjengeliggjøring gjennom digitalisering og formidling.

1. Formidling av kunnskap om håndverk, teknikk og materialegenskaper gir større forståelse og grunnlag for å bevare. Her fra Byantikvarens eget laboratorium i Skostredet. 2. Møhlenpris. Ett av våre få enhetlige byområder med streng kvartalstruktur som ivaretas gjennom kommunedelplanen for sentrum sine bestemmelser. 3. Kunnskap om villaområdene våre fører til større forståelse for hvorfor de er viktige å ivareta. 4. Almås. Historisk gårdsbebyggelse med høy kunnskapsverdi, som ivaretas gjennom hensynssone kulturmiljø i ny KPA2018.

4

Bryggens universelle verdier som verdensarv, og middelalderbyen som helhet, skal sikres.

Dette gjør vi ved å:

- 4.1. Styrke lokalt engasjement og skape forståelse for hva verdensarv innebærer gjennom formidling og kunnskap.
- 4.2. Bidra og å støtte opp om verdensarvforvaltning gjennom nasjonale og internasjonale nettverk og fora.
- 4.3. Forvalte den historiske bykjernen i Bergen på en måte som styrker og støtter opp under verdensarvens fremragende universelle verdier (Outstanding universal value, OUV)
- 4.4. Ivareta og løfte det eldste Bergen og de kulturhistoriske sammenhengene, frem gjennom en styrket innsats på formidling.
- 4.5. Vektlegge krav til kvalitet i middelalderbyen: Historiske element, skala, volum, bebyggelsesstruktur, materialbruk, håndverk og farge-setting skal være premissgivende ved istandsetting, bevaring og nye tiltak.

§

Kommuneplanens arealdel 2018

§ 12 Kulturminner og kulturmiljø
(pbl § 11-9 nr 7)

Kulturminner skal ivaretas i samsvar med kulturminnelovens intensjon. For Bryggen gjelder også Verdensarvkonvensjonen. Bergens historiske særpreg skal tas vare på og videreutvikles.

36.2.1 Fredet bygrunn i Bergen sentrum a. Tiltak som nevnt i kulturminnelovens § 3 og som kan berøre middelalderbyen, må søke dispensasjon fra lovens bestemmelser. Søknad om inngrep i automatisk fredet kulturminne innenfor hensynssonen skal sendes kulturminnemyndighet. b. Innenfor bysentrum finnes det automatisk fredete kulturlag fra middelalderen. Ved tiltak i, eller i nærheten av disse hvor det er fare for påvirkning av grunnvannstand, kreves miljøoppfølging. Riksantikvaren avgjør hvordan miljøoppfølgingen skal gjennomføres.

Verdensarvverdier: Bryggen ble oppført på UNESCO's liste over verdens kultur- og naturarv i 1979. Verdensarvstedet omfatter de gjenværende handelsgårdene på Bryggen, inkludert Hanseatisk museum i Finnegården. Innskrivingen på verdensarvlisten er knyttet til hanseatenes liv og virke på Bryggen i perioden 1350-1750.

På verdensarvstedet Bryggen er middelalderens bebyggelsesstruktur langs havnen bevart, og speiler Bergen som en av Nord-Europas største havnebyer i middelalderen. Også Bergenhus festning, Vågsbunnen og den nære Fjellsiden inngår i middelalderbyen. Bysamfunnet strakk seg dessuten utover den tette bykjernen, og kan i dag sees i restene etter Nonneseter kloster i sør, Allehelgenskirken ved rådhuset og i spor av middelalderens erkebispegård og klostre på Nordnes. Som på Bryggen har gamle bebyggelsesstrukturer overlevd også her, fordi husene etter utallige branner ble bygget opp igjen på de samme tomtene. Under bakken er de arkeologiske kulturlagene rike på historie. Bergens eldste deler har beholdt sitt middelalderiske bebyggelsesmønster med tomtestruktur, bygninger, middelalderkirker og ruiner, og med intakte historiske ferdssåre som allmenninger, gatenett, smitt og smau. En vandring i Bergen er en vandring gjennom 950 års historie.

1. Mariakirken. En av våre eldste bevarte middelalderbygninger. 2. Bryggens universelle kulturminneverdier er uomtvistelige. 3. Bryggen og middelalderbyen sikres og ivaretas gjennom bruk. 4. Middelalderens bebyggelsesstruktur og taklandskap er lesbart.

5

I Bergen skal innsatsen styrkes for å verne om og sikre vår kulturarv.

Dette gjør vi ved å:

- 5.1. Optimalisere og bruke hensynssoner og bestemmelser på alle plannivå for å sikre kulturarven formelt vern. Kommunen skal være en pådriver for å bedre virkemidlene for lokalt kulturminnevern.
- 5.2. Styrke innsatsen for å sikre den verneverdige tette trehusbebyggelsen mot brann og forfall.
- 5.3. Ivareta byens lange historie som havneby, ved å bevare sjølinje, vannspeil, sjørelatert bebyggelse og havneaktivitet.
- 5.4. Ivareta Byens urbane kulturlandskap med sjø og høyder, karakter av teppebebyggelse, synlig taklandskap med kirketårn og fjellsider som viktigste visuelle målpunkt.
- 5.5. Bevare, reparere og gjenskape opprinnelige bygningsdetaljer med gode håndverk- og materialkvaliteter, og la historisk fargebruk være førende ved fargevalg.

§

Kommuneplanens arealdel 2018

12.4 I tette trehusmiljøer og andre verneverdige historiske kulturmiljø skal bygningene beholde sitt særpreg og estetiske kvaliteter i fasader, detaljer og hovedform.

12.6 Ved brann- eller annen uopprettelig skade i verneverdige historisk kulturmiljø skal ny bebyggelse som gjenoppbygges videreføre stedegen historisk byskikk av høy kvalitet. Slik bebyggelse skal ikke innebære en svekkelse av kulturmiljøets verdi og egenart. Det kan kreves at nybygg blir gjenreist som kopi av dokumentert grunnlag.

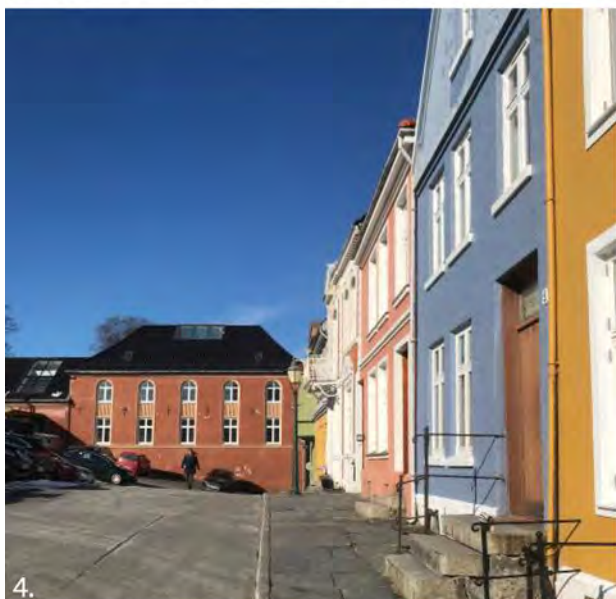
§ 35.3 Funksjonell strandsone langs sjø: Kvaliteter knyttet til biologisk mangfold, kulturminner, landskap, kulturlandskap, bygningsmiljø og allmenn ferdsel skal tas vare på og videreutvikles. (...)

Tapet av kulturminner skal reduseres: Gjennom internasjonale konvensjoner og FNs bærekraftsmål (11.4) har vi forpliktet oss til å sikre og ivareta våre kulturminner.

Bergen er en viktig by og region med lang og interessant historie. Vi har en rik bestand av kulturminner som representerer hele denne mangslungne historien, fra småkårsboliger til Håkonshallen, fra lemstover til bygårder, fra fornem villabebyggelse i frodige hager til enkel og rasjonell etterkrigs-arkitektur. Kulturarven vår handler også om infrastruktur, sjøfart og alt som har gjort Bergen til et velfungerende bysamfunn. Alle er de kulturminner med ulik grad av kulturminneverdi

Kulturminner som er fredet i henhold til Kulturminneloven har et sterkt vern. Lokale kulturminner vernes formelt gjennom Plan- og bygningsloven. Det er viktig å bruke de mulighetene som ligger i lover og forskrifter som virkemidler for å minimere tap av kulturminneverdier, og tilrettelegge for sikring og vern av fellesskapets kulturminner og kulturmiljø.

1. Bergens karakter av teppebebyggelse med synlig taklandskap og ragende kirketårn er viktig å ivareta. 2. Å ivareta kulturminneverdiene handler også om å bevare de opprinnelige material- og bygningsdetaljene for de historiske bygningene våre. 3. Havnen som konstituerende element er et særpreg ved byen vår. 4. Klosteret. Historisk fargebruk fremmer bo- og opplevelseskvaliteter. 5. Paradis. Arkitektoniske kulturminneverdier er umistelige og ikke-fornybare verdier.

Foto: De tette trehusområdene våre er særprege og unike, også i internasjonal sammenheng. Her er foto tatt fra Øvre Korskirkeallmenningen.

Planer, føringer og lovgrunnlag

Del 1 Kulturminnestrategi 2019- 2023

Kommunale planer og strategier som *Kulturminnestrategi 2019-2023*, *Identitet med særpreg*, skal ses i sammenheng med og som har betydning for hva strategien vektlegger.

- Kommuneplanens arealdel 2010
- Kommuneplanens samfunnsdel (KPS)
- Forslag til ny kommuneplan (KPA2018)
- Byrådets politiske plattform, for et byråd utgått av Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, 2015-2019
- Bergen kommunes planstrategi for valgperioden 2015-2019
- Byrådets forslag til handlings- og økonomiplan 2017-2020:
- Grønn strategi
- Arkitekturstrategi, arkitektur + Bergen
- Gå-strategi
- Sykkelstrategi
- Sjøfrontstrategi

I tillegg til (bla.) Kommuneplanens arealdel (KPA2018) og samfunnsdel (KPS, Bergen 2030) som legger de overordnede rammene for byutviklingen i Bergen, har kulturminnevernet også en rekke overordnede nasjonale og regionale føringer og lovgrunnlag å forholde seg til.

- Plan- og bygningsloven, 2008.
- Kulturminneloven, 1978
- Kulturloven, 2007
- Verdensarvkonvensjonen, konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv, 1972
- Statlige planretningslinjer SPR, for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging. Kgl. res. av 26.09.2014,
- Statlige planretningslinjer SPR, Nasjonale forventinger til regional og kommunal planlegging, Bærekraftig areal- og samfunnsutvikling: Aktiv forvaltning av natur- og kulturminneverdier. Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2015
- Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005), Leve med kulturminner.
- St. meld. nr. 26 (2006-2007), Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand
- Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013), Framtid med fotfeste.
- Riksantikvarens Bystrategi, Strategi for forvaltning av kulturarv i byer og veilederen «Kulturminner i kommunen», revidert i 2013.

BERGEN
KOMMUNE

Foto: Fra Ytre Ytre Arna, Uldvarefabriken.